

AGATA KOCOT

<https://orcid.org/0000-0002-1916-8714>

Poezja polska w Serbii po 1990 roku.

Rekonesans

DOI: 10.36155/RBN.51.00007

Zdaniem Biserki Rajčić, uznanej tłumaczki literatury polskiej na język serbski, polska poezja jest w Serbii doceniana i posiada wiernych czytelników¹, a liczba przekładów zarejestrowanych w Bibliografii Poloników Zagranicznych zdaje się potwierdzać tę tezę². Głównym celem artykułu, oprócz dokonania przeglądu

1 Ł. Mańczyk, *Biserka*, Kraków 2014, s. 172.

2 Zagadnieniem literackich przekładów polsko-serbskich i serbsko-polskich, oprócz Biblioteki Narodowej w Warszawie i Biblioteki Narodowej Serbii (Narodna Biblioteka Srbije) zajmuje się szereg instytucji. Trudne do przecenienia są ustalenia Petara Bunjaka, polonisty związanego z Uniwersytetem Belgradzkim, który od lat konsekwentnie bada polsko-serbskie związki literackie, a w 1999 roku ogłosił opartą na swojej rozprawie doktorskiej pracę *Pregled poljsko-srpskih književnih veza (do II svetskog rata)*, w której zajmuje się przekładami i recepcją literatury polskiej w Serbii przed drugą wojną światową. Również na Uniwersytecie Belgradzkim powstała najpełniejsza jak do tej pory bibliografia obejmująca wydane książkowo przekłady z języka polskiego *Polonica u Srbiji (1848–2013)*, autorstwa Branislavy Stojanović – badaczki zajmującej również bałkańską recepcją twórczości Brunona Schulza. Nie można nie wspomnieć też o niezwykle istotnej w tym kontekście witrynie internetowej Rastko Polska (<https://www.rastko.rs/rastko-pl/>). Ten poświęcony serbsko-polskim związkom kulturalnym portal internetowy stanowi część Projektu Rastko (serb. Projekat Rastko) – biblioteki elektronicznej poświęconej kulturze serbskiej i jej związkom z innymi kulturami i narodami – i udostępnia online m.in. bibliografię przekładów literatury polskiej na serbski do 1941 roku, opublikowaną po raz pierwszy we wspomnianej monografii Petara Bunjaka, bibliografię poloników autorstwa Branislavy Stojanović, bibliografię przekładów literatury serbskiej na polski oraz bibliografię tłumaczy i sławistów takich jak Stojan Subotin, Lech Paździerski oraz Milorad Živančević. Tematyce tej poświęcone jest również ukazujące się od 2009 roku

opublikowanych w Serbii dzieł poetyckich, jest określenie skali popularności poezji polskiej w tym kraju oraz wskazanie twórców spotykających się z największym oddźwiękiem. Ramy czasowe opisanych w tekście zjawisk obejmują trzy ostatnie dekady, ich początek wyznaczają zmiany ustrojowe w Polsce i Europie Środkowej oraz wojna domowa i rozpad Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii na samodzielne państwa, który oprócz konsekwencji społecznych i politycznych przyniósł ze sobą również zmianę modelu wydawniczego.

Przemysł wydawniczy w Serbii po 1990 roku

W 1990 roku zmonopolizowana przez państwo i regulowana odgórnie na poziomie poszczególnych republik branża wydawnicza znalazła się w kryzysie³. Doszło do znaczących zmian infrastrukturalnych, które przełożyły się na przekształcenie finansowania procesu wydawniczego, w efekcie zaś doprowadziły do zubożenia oferty i spadku liczby publikowanych książek. Państwowe wydawnictwa zaczęły podupadać, część z nich została sprywatyzowana⁴. Zmianie uległy także kontakty pomiędzy podmiotami zainteresowanymi wzajemnymi tłumaczeniami literatury w Polsce i w Serbii – działania, które dawniej zachodziły na poziomie wydawców i resortów odpowiedzialnych za kulturę, dziś w dużej mierze zależą od starań tłumaczy, którzy próbując zainteresować wydawców opublikowaniem konkretnej pozycji przejmują rolę „ambasadorów” reprezentowanych przez siebie literatur. To na ich barkach spoczywa najczęściej zadanie nie tylko znalezienia wydawcy, ale i źródła finansowania dla przygotowywanych przekładów. Nawiazane przed 1989 rokiem kontakty między tłumaczami i wydawcami musiały ulec przemianie i dostosować się do potrzeb współczesnego rynku książki, jednak nadal istnieją, a w niektórych przypadkach – jak piszą Đurđica Čilić Škeljo i Ivana Vidović Bolt⁵ – wciąż stanowią bazę, na której opiera się działalność wydawnicza. Doskonałym

na Uniwersytecie Śląskim czasopismo „Przekłady Literatur Słowiańskich”, w którym publikowane są bibliografie oraz studia dotyczące problematyki przekładu i recepcji.

3 L. Małczak, *Tłumacz jako instytucja: przypadek PRL i drugiej Jugosławii*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2015, t. 6, cz. 1, s. 283–284 – http://www.pls.us.edu.pl/wp-content/uploads/2016/03/20_Ma%C5%82czak_281-289-.pdf [21.11.2019].

4 S. Čirić, *Privatizacija u izdavaštvu – Prosveta, BIGZ, Nolit, SKZ. Knjige, knjižare i poslovnii prostor*, „Vreme” 2005, nr 761 – <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=424009> [dostęp: 21.11.2019].

5 Đ. Čilić Škeljo, I. Vidović Bolt, *Literatura polska w chorwackich przekładach od 1990 r. do 2007 r.*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, cz. 1, s. 106 – http://www.pls.us.edu.pl/wp-content/uploads/2015/06/11_Skeljo_Bolt_102-110.pdf [21.11.2019].

przykładem jest tu aktywność wspomnianej wyżej Biserki Rajčić, najwybitniejszej tłumaczki literatury polskiej w Serbii.

O ile przed 1989 rokiem w Polsce plany wydawnicze, a zatem i kwestia tego, jakie książki tłumaczono na język polski, były scentralizowane i regulowane na poziomie ministerialnym, to wydawnictwa w jugosłowiańskich republikach miały na tym polu większą swobodę. Tłumacze cieszyli się względną niezależnością w doborze proponowanych wydawcom tekstów, nie musiały one także przechodzić akceptacji cenzury, która w drugiej Jugosławii, przynajmniej oficjalnie, nie istniała⁶. Ruch wydawniczy był regulowany na poziomie poszczególnych republik a nie federacji, to belgradzka produkcja wydawnicza, również w dziedzinie tłumaczeń literatury pięknej, była największa⁷. Dotyczyło to także przekładów z języka polskiego – w Serbii ukazywało się ich więcej niż w Chorwacji, Bośni i Hercegowinie, Czarnogórze, Słowenii czy Macedonii. Nie zmieniło się to po rozpadzie Jugosławii – nadal najwięcej przekładów z języka polskiego ukazują się w Serbii, znacząco rozwinął się rynek wydawniczy w Chorwacji⁸ (niewiele ustępuje im na tym polu Słowenia), najmniej zaś w Bośni i Hercegowinie i Czarnogórze.

Przekłady literatury polskiej w Serbii

Obecnie nie można mówić o dominacji ani nawet o szczególnej popularności literatury polskiej w Serbii, w porównaniu z literaturą anglosaską, niemiecką, włoską czy francuską, tłumaczeń z języka polskiego ukazuje się stosunkowo niewiele. Mimo to co roku do księgarń trafia co najmniej kilkanaście przekładów z literatury polskiej, poezja i fragmenty prozy prezentowane są ponadto w czasopismach literackich, a drogę do serbskiego czytelnika przeciera sobie również polski esej⁹. Specjalne miejsce zajmuje polski dramat¹⁰. Serbscy tłumacze z języka polskiego rzadko sięgają po literaturę popularną, ale niekwestionowaną

6 M. Nadazdin Defderdarević, *Pravo i sloboda informisanja. Dometi i ograničenja*, „Most. Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu”, 1998, nr 105 (16 – nova serija) – <http://www.most.ba/016/028.htm> [21.11.2019].

7 Đ. Čilić Škeljo, I. Vidović Bolt, *Literatura polska w chorwackich przekładach...*, s. 102.

8 Ibidem, s. 102.

9 Zob. *Antologija poljskog eseja*, izb. beleške i prev. sa poljskog B. Rajčić, Beograd 2008. Na serbski przetłumaczono eseistyczne książki Czesława Miłosza, Zbigniewa Herberta, Adama Zagajewskiego, Dariusza Czał. Niesłabnącą popularnością cieszą się książki Zenona Kosidowskiego, wznawianego konsekwentnie co kilka lat.

10 J. Sobczak, *Polski dramat w Serbii w latach 1990–2006*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, cz. 1, s. 155–164 – http://www.pls.us.edu.pl/wp-content/uploads/2015/06/15_Sobczak_155-164.pdf [21.11.2019].

popularnością w Serbii od lat cieszy się Andrzej Sapkowski, którego opowiadania o Wiedźminie doczekały się na początku 2018 roku w Belgradzie czwartej edycji¹¹. Nie inaczej ma się sytuacja z prozą artystyczną o nieco mniejszym potencjale komercyjnym, która na serbski tłumaczona jest niemalże na bieżąco po dostrzeżeniu w polskim środowisku literackim. W ostatnich latach Serbowie mieli okazję zapoznać się z nagradzonymi w Polsce książkami Olgi Tokarczuk, Joanny Bator, Wojciecha Kuczoka, Doroty Masłowskiej, Szczepana Twardocha, Andrzeja Stasiuka, Weroniki Murek¹².

Konsekwentnie przypomiana jest także polska klasyka. W Serbii ukazują się nie tylko wznowienia¹³, w ostatnich latach do serbskich księgarń trafiły nowe przekłady *Nienasycenia* i *622 upadków Bunga* Stanisława Ignacego Witkiewicza, nowel Sienkiewicza oraz *Powracającej fali* Bolesława Prusa¹⁴.

Szczególnym uznaniem, od lat, cieszy się polska poezja. Można wysunąć tezę, że jest ona jest nie tylko najchętniej tłumaczonym, lecz także najpopularniejszym gatunkiem literatury polskiej w Serbii¹⁵, a doceniana nie tylko przez krytyków, posiada również grono wiernych czytelników¹⁶.

Rynek wydawnictw tłumaczonych z języka polskiego w Serbii zdaje się odbijać sytuację na polskiej scenie literackiej¹⁷. Głośne utwory prozatorskie szybko doczekują się przekładów, podobnie rzecz ma się z najnowszą poezją, która jest często prezentowana w serbskich czasopismach kulturalnych. Z obserwacji obu

11 A. Sapkowski, *Poslednja želja*, prev. V. Milutinović-Đurić, Beograd 2018. Wydawca sagi – belgradzka oficyna Čarobna knjiga – w 2017 roku rozpoczął edycję *Trylogii husyckiej*.

12 Por. np. O. Tokarčuk, *Knjige Jakovljeve iliti Dugo putovanje preko sedam granica, pet jezika i tri velike religije, ne računajući one male, o čemu pripovedaju počivši, a što je autorka nadopunila metodom konjektura, iz mnogovrsnih knjiga crpene, pride potkrepljene imaginacijom, najvećim prirodnim darom čovekovim: mudrima za podsećanje, kompatriotama za rasuđivanje, laicima za učenje, melanholcima za razonodu*, s polj. prev. M. Markić, Beograd 2017 (wznowienie w 2019); eadem, *Beguni*, prev. M. Markić, Beograd 2010 (wznowienie w 2019); J. Bator, *Mračno da, skoro je noć: roman*, prev. J. Jović, Beograd 2016, V. Kučok, *Pogan*, prev. M. Duškov, Beograd 2006; D. Maslovska, *Belo-crveno*, prev. B. Đorđević, A. Lasek, Beograd 2006; Š. Tvardoh, *Morfijum*, prev. J. Jović, Beograd 2016; V. Murek, *Uzgoj južnog bilja Mičurinovom metodom*, prev. M. Gavrilović, Beograd 2017; A. Stasjuk, *Na putu za Babadag*, prev. M. Markić, Beograd 2009.

13 Rekordzistą pozostaje Henryk Sienkiewicz, którego *W pustyni i w puszczy* od 2000 roku ukazało się w Serbii 16 razy – w tym czterokrotnie w 2013 roku – i jest prawdopodobnie najczęściej wydawaną w tym kraju polską powieścią. Za ten stan odpowiedzialna jest być może obecność tej powieści na listach lektur w serbskich szkołach podstawowych.

14 S. I. Vitkjevič, *Nezasitost*, prev. B. Rajčić, Beograd 2017; S. I. Vitkjevič, *622 pada Bunga ili demonska žena*, prev. D. Valigurska, Novi Sad 2019. H. Sjenkjevič, *Janko muzikant i druge priče*, prev. S. Đukanović, Beograd 2017; B. Prus, *Povratni talas*, prev. S. Đukanović, Beograd 2015.

15 J. Sobczak, *Polski drammat w Serbii...*, s. 162.

16 Ibidem, s. 162.

17 Wiele z wymiennych tytułów miało szansę ukazać się w Serbii dzięki pomocy finansowej Instytutu Książki realizowanej w ramach Programu Translatorskiego © Poland.

rynków literackich wynika, że literatura polska spotyka się w Serbii znacznie większym zainteresowaniem¹⁸ i uznaniem niż literatury państw postjugosłowiańskich (czy szerzej bałkańskich) w Polsce. Liczba przekładów literackich z języka polskiego na serbski i z serbskiego na polski nie jest symetryczna i wypada na korzyść literatury polskiej – w ostatnich latach w Serbii ukazuje się znacznie więcej przekładów z języka polskiego niż w Polsce z serbskiego (podobnie jest z literaturami wszystkich krajów dawnej Jugosławii)¹⁹, nie można też mówić o tym, że nagrody literackie, czy sukces na rodzimym rynku wydawniczym, skutkują przekładami na język polski, jak miało to miejsce przed 1990 rokiem, i jak nadal jest w przypadku tłumaczeń literatury polskiej na język serbski.

Według analizy rynku książki w Serbii zleconej w 2006 roku przez Bibliotekę Narodową Serbii średni nakład książki oscyluje między 500 a 1000 egzemplarzy, a w części badań poświęconej wnioskowi wysnutym z analizy ankietowej autorzy raportu przyznają, że poezja nie cieszy się wśród respondentów szczególną poczytnością²⁰. Z danych zgromadzonych w bazie Bibliografii Poloników Zagranicznych oraz serbskich katalogów bibliotecznych wynika, że nakłady tomów z przekładami polskiej poezji wynoszą od 200 do 500 egzemplarzy, co – mając na uwadze średnie nakłady książek w Serbii i odnotowany w przytoczonym raporcie brak zainteresowania poezją wśród czytelników w tym kraju – może świadczyć o sporej popularności. Polska poezja w ostatnich latach ukazuje się najczęściej nakładem wydawnictw Treći Trg i Arhipelag z Belgradu oraz Književna opština Vršac. Oba domy wydawnicze publikują własne serie poświęcone współczesnej serbskiej i światowej poezji, a ich działalność często spleciona jest z innymi formami popularyzacji twórczości poetyckiej, np. organizacją festiwali literackich. Prezentują też twórczość zarówno uznanych polskich poetów, takich jak Tadeusz Różewicz, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska, Julian Kornhauser, Adam Zagajewski, jak i młodszych autorów urodzonych w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych (Małgorzata Lebda, Eryk Ostrowski, Łukasz Mańczyk i inni).

18 E. Sobalkowska, *Komentarz do bibliografii przekładów literatury polskiej w Serbii i serbskiej w Polsce w 2015 roku*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2016, t. 7, cz. 2, s. 119 – <http://www.pls.us.edu.pl/wp-content/uploads/2016/06/15-Komentarz-do-bibliografii-przek%C5%82ad%C3%B3w-literatury-polskiej-w-Serbii-i-serbskiej-w-Polsce-w-2015-roku.pdf> [21.11.2019].

19 Inaczej niż przed 1989 rokiem, kiedy wszystkie literatury jugosłowiańskie miały wysokonakładowe wydania w dużych polskich wydawnictwach oraz były prezentowane w cenionych czasopismach literackich jak choćby „Literatura na Świecie”; zob. L. Mańczak, *Tłumacz jako instytucja...*, s. 285–286.

20 *Istraživanje tržišta knjiga u Srbiji (septembar – oktobar 2006)* – https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3438 [21.11.2019]. Badań serbskiego rynku książki nie powtarzano od 2006 roku, w związku z tym brak aktualnych danych na ten temat.

Tłumacze

Literatura polska, w szczególności poezja, cieszy się w Serbii wysoką rangą. Na taki stan wpływ miała przede wszystkim działalność tłumaczy działających w Serbii po drugiej wojnie światowej, zwłaszcza Petara Vujićicia (1924–1993), który kulturze serbskiej przyswoił ponad sto dzieł literatury polskiej²¹, a jego wybory translatorskie odegrały ogromną rolę w kształtowaniu wizerunku literatury polskiej w Jugosławii. Opublikowana przez niego antologia *Savremena poljska poezija* (pierwsze wydanie w roku 1964, drugie – poszerzone – w roku 1985)²² doczekała się statusu pozycji kultowej, kształtującej pokolenia serbskich poetów²³. Petar Vujićić zmarł prawie 30 lat temu ale jego przekłady są stale wznawiane. Zbigniew Herbert poświęcił mu wiersz *Do Piotra Vujićića* z tomu *Rovigo*²⁴.

Uczennicą i kontynuatorką dzieła Vujićicia jest urodzona w 1940 roku Biserka Rajčić, która tłumaczeniem polskiej poezji zajmuje się od ponad pół wieku, a przełożyła nie tylko utwory „odziedziczonych” po nim Wisławy Szymborskiej, Zbigniewa Herberta, Czesława Miłosza, lecz także licznych młodszych poetów, takich jak Ewa Sonnenberg, Tomasz Różycki, Marcin Świetlicki, Jacek Podsiadło, Paweł Marcinkiewicz, Adam Wiedemann, Karol Maliszewski, Roman Honet, Agnieszka Wolny-Hamkało, Tadeusz Dąbrowski czy Jacek Dehnel. Biserka Rajčić oprócz literatury pięknej (poezji i prozy) tłumaczy również polskie prace z zakresu filozofii i teorii literatury. Jako popularyzatorka kultury polskiej jest autorką monografii *Poljska civilizacija*, tomów szkiców *Moj Krakov*, *Imago poloniae* oraz *Pisma iz Pojske* i trudno przecenić jej zasługi na tym polu. Tłumaczka była wielokrotnie nagradzana, między innymi Orderem Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej, nagrodą im. Zbigniewa Dominiaka (2004), nagrodą im. Stanisława Ignacego Witkiewicza, nagrodą literacką dla tłumaczy Stowarzyszenia Autorów ZAiKS. W 2009 roku została uhonorowana nagrodą „Transatlantyk” dla najwybitniejszych tłumaczy literatury polskiej, a w 2018 roku otrzymała honorowe

21 Przygotowany przez Biserkę Rajčić maszynopis z bibliografią tłumaczeń Petara Vujićicia opublikowanych w latach 1958–1994 obejmuje 152 pozycje książkowe przełożone z języka polskiego, czeskiego, rosyjskiego i niemieckiego.

22 *Savremena poljska poezija*, odabrao i prev. P. Vujićić, Beograd 1964 oraz *Savremena poljska poezija*, (dopunjeno i prošireno izd.), prev. i odabrao P. Vujićić, Beograd 1985.

23 Ł. Mańczyk, *Biserka...*, s. 194–195. Wspomina o tym również poeta Dejan Aleksić, zob. *Farsz i foremka*, z Dejanem Aleksiciem rozmawia Miłosz Waligórski, „Literatura na Świecie” 2010, nr 3–4, s. 116.

24 Z. Herbert, *Rovigo*, Wrocław 1992.

obywatelstwo Krakowa²⁵. Poświęcony jej reportaż biograficzny *Biserka* we wrześniu 2015 roku został Krakowską Książką Miesiąca²⁶. Biserka Rajčić od trzech dekad pozostaje najbardziej płodną tłumaczką literatury polskiej w Serbii. Jest też autorką największej liczby przekładów polskiej poezji oraz jej niestrudzoną propagatorką.

Na serbskim rynku wydawniczym zauważalny jest również Grzegorz Łatuszyński – polski dziennikarz, poeta i tłumacz, który od wielu lat równolegle do przekładów na język polski tłumaczy polską poezję na język serbski. Publikuje również po serbsku swoje utwory poetyckie we własnym przekładzie bądź pisane po serbsku²⁷. W podobny sposób aktywni w Serbii jest poeci Aleksandar Šaranac i Olga Lalić-Krowicka.

Kolejnym wyróżniającym się tłumaczem i popularyzatorem kultury polskiej jest Zoran Đerić, w latach 2000–2004 lektor języka serbskiego na Uniwersytecie Łódzkim, znany przede wszystkim ze względu na swoje zainteresowanie teatrem, który sam będąc poetą, tłumaczy również utwory Ryszarda Krynickiego, Marcina Hamkała i Agnieszkę Wolny-Hamkała, Leszka Engelkinga, Adama Zagajewskiego, Stanisława Barańczaka.

Zajmująca się naukowo eseistyką Czesława Miłosza Ljubica Rosić tłumaczy na język serbski głównie prace z zakresu estetyki i filozofii, przeżyła też kilka tomów eseistycznych polskiego noblisty oraz poezję tworzoną przez niego pod koniec życia. W 2001 roku została uhonorowana nagrodą im. Miloša M. Đuricia przyznawaną w Serbii za wybitne osiągnięcia na polu przekładu artystycznego (za tłumaczenie książkowego wydania *Dekalogu* Krzysztofa Kieślowskiego i Krzysztofa Piesiewicza). Jest też laureatką nagrody Stowarzyszenia ZAIKS za wybitne osiągnięcia w dziedzinie przekładu literatury polskiej²⁸. Okazjonalnie poezję tłumaczy również zajmująca się na co dzień przede wszystkim przekładami prozy Milica Markić, która przyswoiła językowi serbskiemu wiersze Anny Augustyniak i Julii Fiedorczyk.

25 J. Wilczak, *Salon Biserki*, „Polityka” 2018, nr 25 (3165), s. 88–89.

26 „*Biserka*” Krakowską Książką Miesiąca – http://krakow.pl/aktualnosci/194202,33,komunikat,_biserka__krakowska_ksiazka_miesiaca.html [21.11.2019].

27 Grzegorz Łatuszyński tłumaczył dla serbskich czasopism literackich m.in. utwory Stanisława Grochowiaka, Mariana Grześcaka, Jarosława Marka Rymkiewicza, Juliana Kornhausera, Jacka Bierezina, Zbigniewa Bieńkowskiego, Tadeusza Różewicza i Julii Hartwig. W 2016 roku nakładem wydawnictwa Alma ukazał się jego autorski tom poetycki, zob. G. Łatuński, *Bonžur madam De Pompadur*, Beograd 2016.

28 *Laureaci Nagród ZAIKS-u. Ljubica Rosić, nagroda literacka dla tłumaczy 2002* – <https://zaiks100.pl/nagrody-zaiks/> [12.12.2020].

Poezja polska w Serbii w latach 1990–2019

Tabela 1. Liczbowe zestawienie książkowych tłumaczeń z języka polskiego z uwzględnieniem przekładów poetyckich w latach 1990–2019

Rok	Liczba przekładów ogółem	W tym poezja	Poezja – antologie	Poezja – wydania indywidualne
1990	10	1	0	1
1991	6	1	1	0
1992	5	0	0	0
1993	4	1	0	1
1994	1	0	0	0
1995	4	0	0	0
1996	6	2	0	2
1997	7	2	0	2
1998	12	2	0	2
1999	1	0	0	0
2000	14	1	0	1
2001	12	1	1	0
2002	20	2	0	2
2003	13	0	0	0
2004	20	1	0	1
2005	13	0	0	0
2006	22	7	0	7
2007	12	2	0	2
2008	15	2	0	2
2009	33	5	0	5
2010	15	2	1	1
2011	10	4	0	4
2012	31	4	2	2
2013	38	6	2	4
2014	26	5	1	4
2015	30	1	1	0
2016	42	6	0	6
2017	29	5	0	5
2018	23	3	0	3
2019	37	9	1	8
łącznie	511	75	10	65

W latach 1990–2019 w Serbii ukazało się 511 przekładów książkowych z języka polskiego, w tym 10 antologii z polską poezją i 65 samodzielnych tomów poetyckich. Poezja stanowi niemal 15% produkcji, co jest wysokim odsetkiem. Liczba publikacji w poszczególnych latach rozkłada się nierównomiernie, można zaobserwować jednak tendencję rosnącą, co mogło być spowodowane uwarunkowaniami społeczno-gospodarczymi oraz sytuacją polityczną w Serbii (w tym rozwojem współpracy międzynarodowej, m.in. od 2005 roku z Unią Europejską, a więc i nowymi możliwościami pozyskiwania dofinansowania dla projektów kulturalnych, w tym wydawniczych) przekładającymi się na rozwój rynku książki. W latach 1990–1995, a więc w trakcie wojen w byłej Jugosławii i w czasie bezpośrednio je poprzedzającym w Serbii ukazały się jedynie trzy książkowe przekłady poezji polskiej. Na lata 1996–2005 przypadają 1–2 publikacje książkowe rocznie, z wyjątkiem lat 1999, 2003 i 2005, kiedy nie ukazała się ani jedna pozycja z polską poezją. Znaczący wzrost nastąpił po 2006 roku, rekordowy okazał się rok 2013, w którym Polska była honorowym gościem targów książki w Belgradzie, a w parze z tym wydarzeniem nastąpiła publikacja sześciu tomów indywidualnych i dwóch antologii. Istotny wpływ na wzrost liczby publikacji od 2006 roku prawdopodobnie miało dofinansowanie tłumaczy. Znakomitą większość ukazujących się w Serbii przekładów z języka polskiego stanowią publikacje wsparte przez Instytut Książki. W latach 2003–2019 w ramach Programu Translatorskiego © Poland w Serbii ukazało się 91 książek, w tym 25 tomów poetyckich²⁹ oraz dwie kolejne przetłumaczone w ramach programu Sample Translations © Poland³⁰. Ambasada RP w Belgradzie wsparła Instytut Książki

29 S. Baranjčak, *Audio i video. Izabrane pesme*, izb. i prep. A. Šaranac, Zrenjanin 2009; A. Bursać, *Dželat bez maske*, prev. M. Markić, Kraljevo 2016; J. Hartvig, *Videno i druge pesme*, izb. i prev. B. Rajčić, Vršac 2009; Z. Herbert, *Izabrane pesme*, prir. B. Rajčić, prev. P. Vujičić i B. Rajčić, Beograd 2016; J. Kornhauzer, *Bilo pa prošlo*, izb. i prev. Lj. Rosić, Kraljevo 2016; E. Lipska, *Odjek*, prev. B. Rajčić, Vršac 2011. Ł. Manjčik, *Affirmative*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2006; Č. Miloš, *Poslednje pesme*, prev. Lj. Rosić, Kraljevo 2013; E. Ostrovski, *Dar, izb. i prev. B. Rajčić*, Beograd 2006; T. Ružević, *Siva zona*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2006; idem, *Izabrane pesme*, prir. B. Rajčić, prev. P. Vujičić, B. Rajčić, Beograd 2013; idem, *Anima, a postoji. Izabrane pesme*, izb. i prev. B. Rajčić, Vršac 2013; E. Zonenberg, *Imperija suze*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2006; M. Švjetlicki, *Ispod vulkana*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2002; J. Šuber, *O dečaku koji je mešao pekmez. Izbor iz poezije*, prev. B. Rajčić, Vršac 2009; V. Šimborska, *Izabrane pesme*, prir. B. Rajčić, prev. P. Vujičić, B. Rajčić, Beograd 2014; A. Zagajevski, *Platno. Izabrane pesme*, prev. B. Rajčić, Beograd 2003; R. Krinjicki, *Magnetna tačka*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2018; H. Pošvajatovska, *Izabrane pesme*, izb. i prev. M. Markić, Kraljevo 2018; Jakub Kornhauzer, *Beli kvadrat na beloj pozadini. Izabrane pesme*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2019; T. Dombrovski, *Crni kvadrat. Izabrane pesme*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2019; J. Dževucki, *Časak ili dva. Izabrane pesme*, prev. M. Markić, Novi Pazar 2019; J. Fjedorčuk, *Grafikon. Izabrane pesme*, prev. M. Markić, Novi Pazar 2019.

30 A. Avgustinjak, *Bez tebe*, prev. M. Markić, Kraljevo 2017; *Stanje pripravnosti. Pregled savremene poljske poezije: generacija BruLiona i noviji autori*, izb. i prev. A. Šarnac, Beograd 2010.

przy publikacji przekładów *Wierszy ostatnich* Czesława Miłosza oraz wyborów wierszy Jakuba Kornhausera i Tadeusza Dąbrowskiego.

Najpopularniejsi autorzy

Do grona najczęściej publikowanych w Serbii po 1945 roku polskich poetów należą Tadeusz Różewicz, Zbigniew Herbert i Wisława Szymborska, których dorobek poetycki dostępny jest w języku serbskim w całości, niezwykle cenioną poetką jest także Ewa Lipska.

Od ponad dwóch dekad niezmiennie najchętniej wydawaną polską poetką jest w Serbii Wisława Szymborska. Na język serbski przełożono wszystkie jej tomy poetyckie oraz częściowo *Lektury nadobowiązkowe*³¹. W latach osiemdziesiątych XX wieku ukazał się tylko jeden tom wierszy Szymborskiej³², jej twórczość była jednak prezentowana w czasopiśmie. Wzrost zainteresowania jej poezją miał miejsce w latach dziewięćdziesiątych, wydania książkowe poezji Szymborskiej ukazują się od 1996 roku, kiedy otrzymała literacką nagrodę Nobla. W związku ze śmiercią noblistki wspomnieniowy tekst Biserki Rajčić opublikował tygodnik opinii „Vreme”³³, w którym tłumaczka określiła ją jako poetkę w Serbii kultową.

Niepodważalny jest status Tadeusza Różewicza, tłumaczonego na język serbski od 1958 roku. W 1993 roku pod tytułem *Reljef*³⁴ ukazał się tomik *Płaskorzeźba*, jest to ostatnia książka poety w całości przetłumaczona przez przyjaźniącego się z nim Petara Vujićicia. Kolejne książkowe wydania poezji Różewicza ukazywały się w Serbii w przekładzie Biserki Rajčić³⁵, która w 2013 roku opublikowała także obszerny wybór jego wierszy *Izabrane pesme*³⁶ w przekładach swoich i Vujićicia. Poezje Różewicza przekładali na serbski także Grzegorz Łatuszyński i Zoran Đerić.

31 V. Šimborska, *Neobavezna lektira*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2006; V. Šimborska, *Neobavezna lektira*, izb. i prev. B. Rajčić, Novi Sad 2019.

32 Eadem, *Svaki slučaj. Izabrane pesme*, prir. i prev. P. Vujićić, Beograd 1983.

33 B. Rajčić, *Tražim reč*, „Vreme” 2012, nr 1101 – <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1034170> [21.11.2019]. Serbska telewizja publiczna wyemitowała poświęcony Szymborskiej program, zob. *Pesnikinja Vislava Šimborska* – <http://www.rts.rs/page/radio/sr/story/1466/radio-beograd-3/1060080/pesnikinja-vislava-simborska.html> [21.11.2019].

34 T. Ružević, *Reljef*, prev. R. Vujićić, Beograd – Novi Sad 1993.

35 T. Ružević, *Uvek fragment*, prev. B. Rajčić, Vršac 2000; idem, *Siva zona*, izb. i prev. B. Rajčić, Vršac 2006 oraz *Kupi mačku u džaku. Work in progres*, prev. B. Rajčić, Vršac 2010 (*Kup kota w worku*, Wrocław 2008).

36 T. Ružević, *Izabrane pesme*, Beograd 2013.

Pierwszy przekład tekstu Czesława Miłosza łamach serbskiej prasy ukazał się w połowie lat siedemdziesiątych. Wydania książkowe – zarówno poetyckie, prozatorskie jak i eseistyczne zaczęły pojawiać się w latach 80., na fali wzrostu zainteresowania poetą po uhonorowaniu go literacką nagrodą Nobla. Przełożono wówczas na serbski większość jego dorobku poetyckiego. Tendencja ta nieco osłabła w następnej dekadzie. Po 1990 roku jego tomy poetyckie nie były wznawiane, a Miłosz gościł na serbskim rynku literackim głównie jako eseista i prozaik³⁷. W omawianym trzydziestoleciu ukazały się tylko dwa tomy z poezją noblisty, oba premierowe – w 2007 roku Ljubica Rosić w tomie *Drugi prostor*³⁸ opublikowała utwory z tomów *To* i *Druga przestrzeń* wraz z poematem *Orfeusz i Eurydyka* i w 2013 roku *Wiersze ostatnie*³⁹, jego wiersze i eseje przedrukowywane są w czasopismach, a ostatnie wydania książkowe obejmują jedynie eseistykę i twórczość prozatorską. Ponadto w 2012 roku nakładem wydawnictwa Albatros Plus ukazał się przekład *Autoportretu przekornego*⁴⁰.

Stale przypominanym autorem jest Zbigniew Herbert, tłumaczony na język serbski od lat pięćdziesiątych – zarówno jako poeta, jak i eseista. Po 1990 roku ukazały się w Serbii przekłady tomów *Elegia na odejście* i *Epilog burzy*⁴¹ oraz – w 2008 roku – wybór z całej twórczości poety, zatytułowany *Gospodin Kogito*⁴². Równoległe do tomów poetyckich w serbskich przekładach ukazywała się trylogia eseistyczna Herberta *Labirynt nad morzem*, *Barbarzyńca w ogrodzie*, *Martwa natura z wędzidłem*⁴³, a w 2013 roku tom prozy *Król mrówek*⁴⁴.

Cenioną w Serbii poetką jest Ewa Lipska. Jak do tej pory w tym kraju ukazało się dziewięć tomów jej wierszy⁴⁵ (wszystkie w przekładach Biserki Rajčić), jej

37 Č. Miloš, *U potrazi za otadžbinom*, prev. Lj. Rosić, Novi Sad 1998; J. Andžejevski, Č. Miloš, *Pisma – Eseji*, prev. Lj. Rosić, Vršac 2001; Č. Miloš, *Godina lovca*, prev. Lj. Rosić, Beograd 2002; idem, *Pas krajputaš*, prev. Lj. Rosić, Beograd 2004; idem, *Zarobljeni um*, prev. Lj. Rosić, Beograd 2006.

38 Idem, *Drugi prostor*, prev. Lj. Rosić, Beograd 2007.

39 Č. Miloš, *Poslednje pesme*, Kraljevo 2013.

40 *Prkosni autoportret Česlava Miloša*, razgovore vodio A. Fjut, prev. Lj. Rosić, Beograd 2012.

41 Z. Herbert, *Epilog oluje*, prev. B. Rajčić, Beograd 1998.

42 Idem, *Gospodin Kogito*, izb. i prev. B. Rajčić, P. Vujičić, Beograd 2008.

43 Idem, *Lavirint nad morem*, prev. B. Rajčić, Beograd 2004; idem, *Mrtva priroda s demom*, prev. B. Rajčić, Pančevo 1998; idem, *Varvarin u vrtu*, prev. P. Vujičić, Beograd 2006.

44 Idem, *Kralj mrava. Privatna mitologija*, prev. B. Rajčić, Beograd 2013.

45 E. Lipska, *Stipendisti vremena*, izb. i prev. B. Rajčić, Vršac 1998; eadem, *Ja*, prev. B. Rajčić, Beograd 2004; eadem, *Negde drugde*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2006; eadem, *Njutnova pomorandža*, prev. B. Rajčić, Vršac 2008; eadem, *Pažnja: Stepenik. Izabrana poezija / Uwaga: Stopień. Poezja wybrana*, prev. B. Rajčić, Smederevo 2009; eadem, *Odjek*, Vršac 2011; eadem, *Draga gospođo Šubert*, prev. B. Rajčić, Beograd 2013; eadem, *Čitač papilarnih linija*, prev. B. Rajčić, Beograd 2016. Jeden tom poezji Ewy Lipskiej w przekładzie B. Rajčić ukazał się w Banja Luce, w Bośni i Hercegowinie, eadem, *Turisti reči*, Banja Luka 2014.

poezje często przedrukowywane są w prasie. W 2013 roku poetka była gościem siódmej edycji festiwalu „Trgni se! Poezija!”, który odbywa się w Belgradzie⁴⁶. W 2009 roku otrzymała nagrodę Zlatni ključ (Złoty klucz) na festiwalu literackim Smederevska pesnička jesen⁴⁷. Ewa Lipska należy też do Stowarzyszenia Pisarzy Serbskich.

Podobnie ma się rzecz z twórczością Adama Zagajewskiego, którego wiersze regularnie są drukowane w czasopiśmie, a w latach 2003–2014 ukazały się jego cztery książki poetyckie⁴⁸. Zdaniem Biserki Rajčić z ciepłym przyjęciem w Serbii spotyka się twórczość Ewy Sonnenberg, której wiersze od 2004 roku goszczą na łamach serbskich czasopiśmie. Tom *Imperija suze*, zawierający wybór z jej twórczości ukazał się w Serbii dwukrotnie – w 2006 i 2017 roku⁴⁹. W wyborze znana jest twórczość Stanisława Barańczaka i Juliana Kornhausera, poetów związanych z Nową Falą.

W ostatnich trzech dekadach w Serbii ukazało się po jednym tomie – często są to wybory z całej twórczości – takich poetów jak Julian Tuwim, Jan Brzechwa, Andrzej Bursa, Halina Poświatowska, Edward Stachura, Marek Wawrzekiewicz, Janusz Szuber, Aleksander Nawrocki, Kazimierz Burnat, Julian Kornhauser, Stanisław Barańczak, Marcin Świetlicki, Jacek Podsiadło, Eligiusz Dymowski, Adam Wiedemann, Tomasz Różycki, Anna Augustyniak, Arkadiusz Frania, Eryk Ostrowski, a z najmłodszego pokolenia twórców: Łukasz Mańczyk, Małgorzata Lebda⁵⁰.

W zestawieniu uderza niemal całkowity brak klasyki poezji polskiej XIX i początków XX wieku, zauważalna jest tendencja do tłumaczeń poezji najnowszej. Przekłady wierszy Ewy Lipskiej i Adama Zagajewskiego (jak wcześniej Szyborskiej, Różewicza i Herberta) ukazują się niemal na bieżąco. Oprócz uznanych w Polsce poetów, tłumaczy się też przedstawiciele najmłodszego pokolenia, dopiero wyrabiających sobie markę na polskiej scenie literackiej.

46 B. Đorđević, *Eva Lipska: Poezija je elitni žanr*, „Večernje novosti”, 27.05.2013 – <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:436001-Eva-Lipska-Poezija-je-elitni-zanr> [21.11.2019].

47 J. Ilić, *Sithovi za meridijane*, „Večernje novosti”, 22.10.2009 – <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:254891-Stihovi-za-sve-meridijane> [21.11.2019]. W 2014 roku Lipska otrzymała nagrodę Europejski atlas liirike, przyznaną przez wydawców i tłumaczy z Republiki Serbskiej w Bośni i Hercegowinie.

48 A. Zagajewski, *Platno*, Beograd 2003; idem, *Antene*, prev. B. Rajčić, Beograd 2007; idem, *Nev- idljiva ruka*, iz. i prev. B. Rajčić, Beograd 2011; idem, *Vita contemplativa*, prir. B. Rajčić, prev. P. Vujičić, B. Rajčić, Vršac 2014.

49 E. Sonnenberg, *Imperija suze*, Beograd 2006; eadem, *Imperija suze*, 2, dopunjeno izd., izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2017.

50 Ł. Manjčik, *Affirmative*, Beograd 2006; M. Lebda, *Jezik zemlje*, izb. i prev. B. Rajčić, Beograd 2017.

Antologie

W ostatnim trzydziestolecu w Serbii ukazało się kilka antologii prezentujących polską poezję. Są to przeważnie wybory autorskie, opierające się koncepcji tłumaczy. Polskiej poezji w Serbii szlak przetarła wydana w 1964 roku antologia *Savremena poljska poezija* Petara Vujičića, na dekady kształtująca recepcję polskiej poezji nad Dunajem i Sawą, będąca jednocześnie pierwszą publikacją tego typu (w okresie międzywojennym poezja właściwie nie była tłumaczona na język serbski, a zainteresowanie literaturą polską w Serbii rozbudziło się dopiero w latach pięćdziesiątych dzięki przekładom Vujičića)⁵¹. Na początku lat dziewięćdziesiątych ukazała się antologia *Pet vekova poljske poezije*⁵², prezentująca panoramę polskiej poezji od Mikołaja Reja po poetów debiutujących w latach siedemdziesiątych XX wieku, poprzedzona wyborem esejów o polskiej poezji autorstwa Jana Parandowskiego, Czesława Miłosza i Stanisława Grochowiaka. Antologia stanowi pierwszą i jak dotąd jedyną tak obszerną i całościową prezentację polskiej poezji. W tym kontekście na uwagę zasługuje działalność wydawnicza Zorana Đericia, który dekadę później opublikował antologię polskiej poezji emigracyjnej⁵³ we własnym przekładzie i z postowiem swojego autorstwa. W dwujęzycznym tomie znalazły się teksty Juliana Tuwima, Kazimierza Wierzyńskiego, Józefa Wittlina, Jana Lechonia, Aleksandra Wata, Czesława Miłosza, Adama Zagajewskiego i Stanisława Barańczaka. W 2001 roku ukazała się antologia Vladana Stamenkovicia *Šest poljskih pesnika*⁵⁴, w której zamieszczono wiersze Bohdana Urbankowskiego, Marty Berowskiej, Wiesława Szymańskiego, Janusza Kuleszy, Edwarda Kupiszewskiego i Jacka Podsiadły.

W 2004 roku, z inicjatywy Aleksandra Šaranaca, poety i tłumacza, ukazała się dwujęzyczna publikacja *Srpsko-poljski most poezije / Polsko-serbski most poezji*⁵⁵, prezentująca dorobek polskich i serbskich poetów młodego pokolenia, debiutujących w ostatniej dekadzie XX wieku, gdzie obok Serbów Dragana Boškovića, Any Ristović, Nenada Jovanovicia i Aleksandra Šaranaca znalazły się poezje Edwarda Pasewicza, Bartłomieja Majzla, Romana Honeta

51 Ł. Mańczyk, *Biserka...*, s. 171.

52 *Pet vekova poljske poezije. Antologija*, prir. i predg. M. Jokić, Priština, Gornji Milanovac 1991.

53 *Povratak kući. Poljska emigrantska poezija*, izb., prev. i pog. Z. Đerić, Banja Luka, Beograd 2002.

54 *Šest poljskih pesnika*, izb. i prev. V. Stamenković, Beograd 2001.

55 *Srpsko-poljski most poezije = Polsko-serbski most poezji*, [ured. J. Stefanović; prev. A. Łasek, A. Šaranac], Kragujevac 2004.

i Joanny Mueller – „[o]śmiu młodych poetów, po czterech z każdej strony, to zaledwie niewielka część tego, co zostało napisane po serbsku lub po polsku, ale za to reprezentacyjna, nie tylko dla pokolenia, do którego przynależą, lecz także dla współczesnej chwili poetyckiej”⁵⁶. Jest to jedyna tak pomyślana prezentacja opierająca się na zestawieniu twórczości młodych poetów w Serbii i w Polsce.

Uzupełnieniem obrazu polskiej poezji w Serbii są monumentalne antologie: *Moj poljski pesnički XX vek*⁵⁷ oraz *Rečnik mlade poljske poezije: antologija poezije poljskih pesnika rođenih 1960–1990. godine*⁵⁸, obie w wyborze i przekładzie Biserki Rajčić, liczące łącznie około 1000 stron druku oraz opublikowane przez Grzegorza Łatuszyńskiego poświęcone współczesnej polskiej poezji kompilacje *Živimo na rečima* (2012) i *100 savremenih poljskih pesnika* (2019)⁵⁹. Twórczość pokolenia BruLionu i młodszej generacji poetów znalazła się w antologii *Stanje pripravnosti*⁶⁰. Zoran Đerić wydał antologię poezji dla dzieci *S glavom u oblacima*⁶¹, w której zaprezentował wiersze ponad pięćdziesięciu polskich autorów od Stanisława Jachowicza po Agnieszkę Borowiecką. W 2015 roku ukazała się monumentalna antologia *Poljska književna avangarda 1917–1939. Poezija, proza, drama*⁶² – kontynuacja opublikowanej cztery lata wcześniej antologii manifestów i programów polskiej awangardy⁶³, stanowiąca podsumowanie trwającej od lat fascynacji Biserki Rajčić polską literaturą i teatrem awangardowym. Poezja polska była publikowana również w antologii literatur słowiańskich XX wieku⁶⁴.

56 Z. Đerić, *W towarzystwie żyjących poetów*, w: ibidem, s. 125.

57 *Moj poljski pesnički XX vek. Antologija*, prir. B. Rajčić, Beograd 2012.

58 *Rečnik mlade poljske poezije. Antologija poezije poljskih pesnika rođenih 1960–1990. godine*, prir. B. Rajčić, Beograd 2013.

59 *Živimo na rečima. Antologija savremene poljske poezije*, izb. i prev. G. Latušinjski, pog. V. Kališevski, Novi Sad 2012; *100 savremenih poljskih pesnika. Antologija. Knj. 1*, izb., prev. i pog. G. Latušinjski, Pančevo 2019.

60 *Stanje pripravnosti. Pregled savremene poljske poezije: generacija BruLiona i noviji autori*, Beograd 2010.

61 *S glavom u oblacima. Antologija poljske poezije za decu*, prir. Z. Đerić, Novi Sad 2015.

62 *Poljska književna avangarda 1917–1939. 2. Poezija, proza, drama*, prir. B. Rajčić, Beograd 2014.

63 *Poljska književna avangarda 1917–1939. Programi i manifesti*, prir. B. Rajčić, Beograd 2011.

64 *Slovenska čitanka. Ogledi i prevodi iz slovenskih književnosti XX veka*, [prir. Z. Đerić], Novi Sad 2013. Antologia prezentuje twory poetyckie Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Zbigniewa Herberta, Wisławy Szymborskiej, Jerzego Górczańskiego, Adama Zagajewskiego, Stanisława Barańczaka, Zbigniewa Dominiaka, Tadeusza Pióry, Marcina Świetlickiego, Grzegorza Wróblewskiego, Jacka Podsiadły, Mariusza Grzebalskiego.

Czasopisma

W trakcie minionych trzech dekad – podobnie jak i przed rozpadem Jugosławii – polska poezja często gościła na łamach serbskich czasopism literackich. Publikacje tego typu miały miejsce niemalże w każdym roku, również podczas wojny w Bośni i konfliktu w Kosowie. Ze względu na obszerność materiału i objętość niniejszego tekstu nie sposób wymienić wszystkich periodyków, które od lat dziewięćdziesiątych drukowały polską poezję. Najważniejsze z nich to: „Sveske”, „Polja”, „Pismo”, „Gradina”, „Poezija”, „Reč”, „Književna reč” oraz „Letopis Matice srpske”, a następnie i „Zlatna greda”, „Književnost”, „Koraci”, „Kovine”, „Mostovi”, „Povelja”, „Naš trag”. W tym czasie publikowano najczęściej utwory Wisławy Szymborskiej, Adama Zagajewskiego i Tadeusza Różewicza, zaznaczała się też obecność Zbigniewa Herberta i Stanisława Barańczaka, Ewy Lipskiej, Juliana Kornhausera, Leszka Engelkinga, Czesława Miłosza. Ponadto ukazało się wiele pojedynczych przekładów innych autorów. Wiersze wymienionych twórców prezentowano w blokach poświęconych współczesnej poezji polskiej bądź jako samodzielne całości. Publikacje w czasopismach często zapowiadały ukazanie się autorskiego tomu poetyckiego lub antologii.

Działania promocyjne

Omawiane wyżej antologie i książki autorskie mają zazwyczaj solidnie opracowane wstępy bądź posłowania osadzające prezentowany materiał na tle historii literatury polskiej. Bloki tematyczne poświęcone polskiej poezji w czasopismach literackich poprzedzają teksty wprowadzające, często towarzyszą im wypowiedzi krytycznoliterackie (oryginalne bądź tłumaczone z polskiego) oraz eseje tłumaczy. W Serbii brakuje kompendium historycznoliterackiego poświęconego współczesnej literaturze polskiej⁶⁵, nie istnieje też żadna monografia omawiająca nowszą poezję polską, tego typu teksty okazują się więc często jedynym wprowadzeniem w polski kontekst historycznoliteracki na jakie może liczyć czytelnik serbski.

Trudno mówić o szeroko zakrojonych akcjach promocyjnych, wydawnictwa dokładają starań, aby publikowane przez nich książki nie pozostały niezauważone. Książkowe edycje przekładów poezji polskiej są odnotowywane

65 Jedynym dostępnym opracowaniem jest podręcznik akademicki autorstwa Ljubicy Rosić, omawiający historię literatury polskiej do 1914 roku, *Istorija poljske književnosti do 1914. godine*, Beograd 2013.

przez prasę codzienną, czasem też szerzej komentowane na łamach czasopism kulturalnych, nowe tomy są recenzowane, ukazują się wywiady z autorami.

Na uwagę zasługuje belgradzkie wydawnictwo Treći Trg, które konsekwentnie zaprasza do Serbii publikowanych przez siebie polskich poetów. Dużą rolę odgrywa organizowany przez Treći Trg coroczny festiwal poetycki „Trgni se! Poezija!”. W 2010 roku imprezę swoją obecnością uświetnił Adam Wiedemann⁶⁶, w 2013 roku gośćmi byli Ewa Lipska, Adam Zagajewski, ponownie Adam Wiedemann i Marta Podgórnica, rok później Adam Zagajewski, a w 2016 roku Roman Honet⁶⁷. Kiedy w 2017 roku odbyła się XI edycja festiwalu, jego polskim gościem była Małgorzata Lebda. Publikacją towarzyszącą temu wydarzeniu był jej tomik *Jezik zemlje*, a inicjatywa uzyskała dofinansowanie Ambasady RP w Belgradzie. W 2013 roku, gdy Polska była honorowym gościem Międzynarodowych Targów Książki w Belgradzie, imprezę odwiedziła m.in. Ewa Lipska⁶⁸. W roku 2014 Adam Zagajewski gościł na festiwalu „Svetski Dan Poezije” w Belgradzie⁶⁹, trzy lata później ten sam festiwal odwiedziła Ewa Sonnenberg⁷⁰.

Trudno przecenić rolę tłumaczy w popularyzacji poezji polskiej w Serbii. Dzięki ich staraniom poezja polska obecna jest także w mediach. Trzeci program serbskiego radia publicznego w ramach cotygodniowego cyklu poświęconego literaturze obcej w styczniu 2012 roku prezentował poezję polską w wyborze i przekładach współpracującej od lat z rozgłośnią Biserki Rajčić. Bohaterami audycji byli związani z awangardą krakowską Jalu Kurek i Jan Brzękowi, omawiano również powstającą w jidysz poezję Debory Vogel, Mosze Kulbaka, Chaima Grade, a dwa lata później Bronisław Maj, Tomasz Różycki, Adam Zagajewski⁷¹.

66 *Trgni se! Poezija!*, 13.05.2010 – https://www.delfi.rs/vesti/337_trgni_se_poezija_delfi_knjizare.html [21.11.2019].

67 *Počeo X Beogradski festival poezije i knjige „Trgni se! Poezija!”* – <http://www.glif.rs/blog/poceo-x-beogradski-festival-poezije-i-knjige-trgni-se-poezija/> [21.11.2019].

68 B. Đ., *Poljska književnica otvara Sajam knjiga*, „Večernje novosti”, 19.04.2013 – <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:430127-Poljska-knjizevnica-otvara-Sajam-knjiga> [21.11.2019].

69 *Svetski Dan Poezije 2014: Mi (ni)smo vaša deca*, 07.03.2014 – <http://afirmator.org/svetski-dan-poezije-2014-mi-nismo-vasa-deca/> [21.11.2019].

70 *Eva Zonenberg gost festivala „Svetski dani poezije” u Beogradu*, 04.04.2017 – https://belgrad.msz.gov.pl/sr/dogaaji/eva_zonenberg_gost_festivala__svetski_dani_poezije__u_beogradu [21.11.2019].

71 Radio-Televizija Srbije – <http://www.rts.rs> [21.11.2019].

Podsumowanie

Na liczbę przekładów miała wpływ sytuacja społeczno-polityczna i gospodarcza w Serbii związana z rozpadem Jugosławii. Wojna domowa w latach 1992–1995, a następnie konflikt w Kosowie oraz sankcje i izolacja Serbii na arenie międzynarodowej to czynniki, które wpędziły serbską gospodarkę w trwającą wiele lat zapaść, która położyła się cieniem na rynku wydawniczym. Działalność propagatorska tłumaczy i krytyków literackich, aktywność samych poetów na serbskiej scenie literackiej (Łatuszyński, Lalić-Krowicka) oraz (po 2000 roku) instytucjonalne wsparcie strony polskiej może tłumaczyć różnicę w liczbie przekładów polsko-serbskich i serbsko-polskich, wypadającą zdecydowanie na wzrost liczby wydań literatury polskiej w Serbii.

Niniejszy artykuł ma charakter przeglądowy. Uwagę poświęcono głównie przekładom książkowym i blokom prezentującym poezję polską w czasopismach literackich. Przedstawiony materiał nie wyczerpuje zagadnienia i stanowi jedynie punkt wyjściowy dla dalszych badań⁷², których rozwinięcie znacznie wychodzi poza założenia – również objętościowe – niniejszego opracowania. Poczynione w nim spostrzeżenia wywołują szereg zagadnień badawczych, a zebrany materiał wymaga znacznie dokładniejszej analizy, między innymi translatologicznej, komparatystycznej, estetycznej, itp. W dalszych badaniach nad recepcją polskiej poezji w Serbii w tym okresie należałoby uruchomić metodologię z pogranicza literaturoznawstwa, socjologii przekładu, krytycznej analizy dyskursu i badań nad komunikacją międzykulturową. Edycje książkowe – samodzielne tomy poetyckie oraz antologie – i publikacje w czasopismach należałoby zestawić z ich krytycznoliterackim odbiorem. Dopiero wówczas możliwa stanie się odpowiedź na pytanie o przyczyny popularności poezji polskiej wśród wydawców, tłumaczy i – przede wszystkim – czytelników.

72 Dlaczego tłumacze literatury polskiej tak często sięgają po poezję? Jerzy Jarniewicz w opublikowanym w 2001 roku tekście *Tłumacz jako twórca kanonu* wyróżnia dwie postawy tłumaczy literatury pięknej – ambasadorów i legislatorów. Ci pierwsi chcą dokonać prezentacji obcej kultury i w ten sposób przybliżyć ją własnemu kręgowi kulturowemu poprzez przełożenie najznacniejszych, kanonicznych dzieł, drudzy natomiast są zorientowani przede wszystkim na własną kulturę i poprzez tłumaczenia literackie chcą wzbogacić ją o rejestry, których dotąd ona nie posiadała, przyczyniając się jednocześnie do jej rozwoju. W świetle pojawiających się opinii o tym, że poezja serbska przeżywa obecnie kryzys należałoby się zastanowić, czy duża liczba tłumaczeń z poezji cenionej w Serbii za wysoki poziom artystyczny, przyczynia się do odnowy poezji w tym kraju. Por. J. Jarniewicz, *Tłumacz jako twórca kanonu*, „Res Publica Nowa” 2001, nr 7, s. 83–88, idem, w: *Gościnność słowa. Szkice o przekładzie literackim*, Kraków 2012, s. 23–33. Zob. również Z. Zaleska, *Przejęzyczenie. Rozmowy o przekładzie*, Wołowiec 2015, s. 224 oraz L. Małczak, *Przekłady literatury serbskiej w Polsce w latach 2007–2013*, „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 5, cz. 2, s. 145 – http://www.pls.us.edu.pl/wp-content/uploads/2015/06/20-Ma%C5%82czak_141-149-.pdf [21.11.2019].

AGATA KOCOT**Polish poetry in Serbia after 1990: an overview**

The present article is an attempt at an overview of the most important phenomena related to the translations of Polish poetry in Serbia after 1990. The text introduces the most valued authors, the most important individual editions and anthologies, tracks the presence of Polish poets in Serbian literary life, for example their participation in literary festivals, as well as prizes awarded in Serbia to Polish authors. The article also discusses the role of the translator in the publishing process.